

sköld är värd att fundera på. Fick Simmingsköld något i utbyte för sin PR-kampanj för skalden i Göteborgspresen? Byström förmodar, i inledningen till Bellmans *Bröllopskrifter* 1959, att Simmingsköld stoppade honoraret i egen ficka, något som avvisas av Ekman (s. 172 not 78). Belägg för Byströms antagande saknas, det är riktigt, men själva principfrågan om honorar är viktig och hade behövt ställas i avhandlingen: när började författare få betalt för alster införda i pressen? Byström skriver tänkvärt i sin nyssnämnda inledning (s. 12): »Enligt den tidens sed exploaterades Bellman vanligen ogenerat av tidningspressen. Författarrätt var ett skäligen okänt begrepp, honoraren uteblevo helt eller voro i bästa fall mycket knappt tilltagna.» Betydde publicering i pressen ökade eller minskade möjligheter för författarna till kontroll över de egna texterna och ekonomisk ersättning?

Låt oss avslutningsvis återvända till den litterära analysen. Stefan Ekman nämner att han ursprungligen hade tänkt ägna sin avhandling åt sambandet mellan Bellmans tillfällesdikter över döda och episteldiktningens förändringar, under impuls från Carl Fehrmans artikel »Bellman på kyrkogården» 1964. Den undersökningen återstår att skriva, med Stefan Ekmans avhandling som en viktig grund.

Marie-Christine Skuncke

Mattias Legnér, *Fäderneslandets rätta beskrivning. Mötet mellan antikvarisk forskning och ekonomisk nyttokult i 1700-talets Sverige*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 2004 (287 s.)

I denna doktorsavhandling från Stockholms universitet undersöker Mattias Legnér hur man i tryckta Ortsbeskrivningar skildrade lokala och nationella identiteter och gemenskaper under 1700-talet. Syftet är att närmare undersöka vad det flitigt använda fäderneslandsbegreppet egentligen betydde och hur det användes i en tid då gamla idéer om rikets historia och ursprung mötte nyare, mer utilitistiskt präglade idéer om landets uppodling och förkovran. Istället för att som i tidigare forskning koncentrera sig på det nationella, det vill säga vad till exempel Sverige och svensk egentligen betydde, vill Legnér undersöka både det lokala och det nationella samt hur dessa förhöll sig till varandra. En viktig utgångspunkt för Legnér är att det förekom olika före-

ställningar om gemenskap och lojalitet och att människor inte enbart identifierade sig med en riksoverskridande nationell enhet. Trots att detta har sagts tidigare har det inte undersökts i nämnvärd omfattning. Vi behöver veta mer om hur det lokala och regionala fungerade för människors identitetsskapande under äldre tid.

Legnér visar att det under hela den undersökta perioden (1701-1800) utkom en relativt stadig ström av Ortsbeskrivningar i form av akademiska dissertationer, monografier och artiklar i olika periodiska skrifter. Tyvärr har inte de beskrivningar som utgavs på latin kunnat undersökas närmare på grund av författarens bristande latinkunskaper. Detta har inneburit att enbart 68 procent av den identifierade litteraturen har närstuderats.

Två huvudsakliga typer av beskrivningar förekom under perioden, dels den antikvariska beskrivningen som inriktades på en Orts historia och dess monument och byggnader, dels den ekonomiska beskrivningen som mer koncentrerade sig på en Orts näringar och hur dessa kunde upphjälpas till gagn för såväl lokalsamhället som fäderneslandet i stort. De antikvariska beskrivningarna utgavs i en ganska jämn takt under hela perioden, medan de ekonomiska beskrivningarna började ges ut först runt 1700-talets mitt.

Både de antikvariska och de ekonomiska beskrivningarna hade, som Legnér visar, tydliga politiska och ideologiska konnotationer genom att de ofta innehöll en idealiserad och normerande bild av samhället som hierarkiskt och uppdelat i olika stånd. Denna ordning fick inte rubbas, utan skulle reproduceras genom att människorna fick mer kunskap om de olika orternas historia och de förhållanden som rådde där. Många av de antikvariska beskrivningarna syftade även till att ära de orter som beskrevs. För de studenter som beskrev sin hembygd blev detta ett sätt att visa sin tillhörighet och återbetala sin tacksamhetsskuld till den lokala gemenskapen. Samtidigt visades att orten var inlemmad i en större gemenskap genom den statliga och kyrkliga närvaron.

I de mer samtidsorienterade ekonomiska beskrivningarna identifierades ofta de problem som rådde på orten som beroende av bristande upplysning hos befolkningen, det vill säga otillräcklig kunskap om hur de resurser som Gud hade ställt till människans förfogande skulle användas, samt på en dålig ordning i näringarna där framförallt bönderna inte visste sin rätta plats i samhället. Författarna identifierade sig ofta med

den lokala gemenskapen och de dominerande lokala intressena. Kopplingen till en mer nationell samhörighet gjordes genom att visa hur det lokala samhället kunde bidra till försörjningen och förbättringen av det nationella fäderneslandet.

Ytterligare slutsatser hade här kunnat dras om analysen hade breddats något. En behandling av Ortsbeskrivningarna i termer av statusmanifestering hade kunnat visa dem som både syftande till att stärka banden och ordningen inom lokalsamhället och till att manifestera orten gentemot utomstående betraktare. Dessutom hade det varit intressant om Legnér hade diskuterat Ortsbeskrivningarna som en del av en framväxande offentlighet där allmänheten kunde läsa skildringar av rikets olika orter och regioner. Enligt Anthony Smith bidrog ett sådant läsande till skapandet av uppfattningar om gemenskap och tillhörighet mellan människor från olika landsdelar.

Legnér undersöker sedan två verk som på många sätt kombinerade de båda framställningsperspektiven, nämligen Eric Tunelds geografiska beskrivning av Sverige och Abraham Abrahamsson Hülphers resedagbok från Dalarna. Dessa två kapitel är avhandlingens bästa i och med att man får goda inblickar i både hur författarna gick tillväga när de skrev verken och vad beskrivningarna innehåller. I Tunelds verk frambesvors bilden av ett enat rike sysselsatt med uppodling och med människor som hade gemensamma värderingar, dygder och mål. Det var dessa värderingar som konstituerade den nationella gemenskapen, snarare än någon etnisk definierad tillhörighet. Samerna beskrevs dock som ett främmande inslag, främst till följd av deras sätt att leva.

I det senare verket beskrev Hülphers alla orter och socknar i Dalarna, där bland annat Stora Kopparberget och landskapets alla kyrkor skildrades utförligt. Prästerna och ståndspersonerna tilldelades viktiga roller i samhället genom deras upplysta förnuft, medan bönderna var ett lydigt och flitigt kollektiv. Samtidigt gavs allmogekulturen ett positivt värde, eftersom den sågs som uråldrig och som bärare av de gamla svenska dygderna frihet och strävsamhet. Dalarna spelade därmed en viktig roll för den nationella gemenskapen, vilket förstärktes genom den politiska betydelse landskapet hade haft i rikets historia.

Ortsbeskrivningarna fungerade följaktligen främst samhällsbevarande och legitimerande av den rådande ordningen. De bidrog till upprätthållandet av olika lokala identiteter och gemenskaper samtidigt som

orterna på olika sätt även kopplades till ett större helt. Detta är synnerligen intressant, men väcker samtidigt en del frågor. Om dessa beskrivningar främst syftade till att upprätthålla det existerande samhället är frågan samtidigt i relation till vad detta var nödvändigt och varför det blev så viktigt att göra det under 1700-talet? Varifrån kom hoten och det andra som man identifierade sig gentemot? Linda Colley har till exempel visat hur en brittisk protestantisk identitet växte fram under 1700-talet i relation till det katolska Frankrike. Sverige under frihetstiden var visserligen inte invecklat i några stormaktsrivaliteter, men det måste ändå ha funnits behov av att markera tillhörighet gentemot något annat. Var det bönderna, utländska stormakter eller en allt mer kritiserad och åsidosatt hierarkisk ordning under 1700-talets andra hälft som man var tvungen att försvara sig gentemot genom att framhålla det harmoniska i det rådande samhällssystemet? Det hade varit intressant om Legnér hade diskuterat detta mer i avhandlingen.

Detta förtar dock inte intrycket av att detta är en intressant och läsvärd avhandling som ger oss ny kunskap om relationen mellan det regionala och nationella i 1700-talets Sverige.

Patrik Winton

Anne-Christine Lindvall, *Brukets av personers i Norrköpings Tidningar 1760 till 1869*, Linköping 2004. (205 s.)

Denna avhandling vid tema Kommunikation i Linköping tar sig an ett ämne, personverserna, som de senaste decennierna tilldragit sig ett relativt stort intresse, särskilt efter Per S. Ridderstads banbrytande undersökningar. Det nya – och förtjänstfulla – är att författaren valt att se på hur denna vid många bröllop, begravning och hyllningar så efterfrågade tillfälleslitteratur utvecklades i tidningsmediet, tidigare har det varit separattycken som stått i fokus för forskarnas intresse. Till det lofvärda hör också ambitionen att följa genren under lång tid, i gott och väl ett sekels tid, liksom ansatsen att se på diktningen i termer av konsttillhörighet. En intressant iakttagelse är att personverserna i tidningarna skulle kunna ha bidragit till antikvans genomslag i pressen i stort (s. 104 f), så också att familjenotisens framväxt efter 1830 betydde att personversen flyttades från första sidan till inne i tidningen.